

УДК 017.1(477.83–25)НБС:05=161.1(“1801/1939”)

ЛЬВІВСЬКІ ЗБІРКИ ПОЛЬСЬКОЇ ПРЕСИ (1801–1939) ЯК ЦІННЕ ІСТОРИЧНЕ ДЖЕРЕЛО. ХАРАКТЕРИСТИКА НАЙВАЖЛИВІШИХ ГРУП ПЕРІОДИЧНИХ ВИДАНЬ

Ришард НОВАКОВСЬКИЙ

*Національний інститут ім. Оссолінських,
вул. Солтисовицька, 24, м. Вроцлав, 51-168, Польща, тел.: (071) 326-21-27*

Здійснено спробу загальної характеристики польської преси за час від 1801 до 1939 рр., що зберігається у фондах найважливіших наукових бібліотек Львова, на тлі огляду історії преси на території колишньої Східної Галичини. Через великий обсяг фондів це дослідження є радше презентацією кількох загальних питань. Зокрема, пропущено формальну характеристику та типологію преси, натомість більше уваги присвячено найпоказовішим періодичним виданням, які виходили на території Східної Галичини та Волині, а також з інших регіонів, чії статті стосуються минулого Західної України. Під час аналізу змісту періодики увага головно зверталася на спосіб представлення і поточну тематику матеріалів. Уміщено загальні статистичні дані, отримані із бібліографічних публікацій та після ретельного вивчення фондів Львівської національної наукової бібліотеки України (ЛННБУ) ім. В. Стефаника (2004–2006), вибіркового вивчення (стосувалося пошуку деяких рідкісних видань) фондів Наукової бібліотеки Львівського національного університету імені Івана Франка.

Ключові слова: історія польської преси, періодичні видання у фондах бібліотек, загальноінформаційна преса, преса як історичне джерело, Львівська національна наукова бібліотека України ім. В. Стефаника.

ІСТОРИЧНІ ЗАУВАГИ

Багаті львівські збірки польської преси – це не просто доробок минулих поколінь, пов'язаних із польською культурою; вони й зараз цінні та актуальні, як видається, з уваги на певний образ життя, який було видно із польської перспективи. Особливо це стосується видань, які походять із Західної України, теренів, на яких поляки до 1939 р. були одним із трьох найчисленніших народів. У контексті історично обумовленої польської присутності на території між Сяном і Збручем варто зауважити, що для багатьох поляків (часто тут народжених) Львівщина, Поділля, Покуття були важливими так само, як і для українців. Був сильний емоційний зв'язок, сучасним результатом якого є велика кількість спогадів та численна історично-красназнавча література, яка репрезентує життя та здобутки найвідоміших людей¹.

За переписом населення 1931 р. на території Східної Галичини (Львівське, Тернопільське і Станіславівське воєводства) мешкали трохи більше 5,5 млн осіб, із них приблизно 1,7 млн (30,6 %) римо-католиків, 3,2 млн (58,3 %) греко-католиків і 600 тис. (10,2 %) юдеїв. Польську мову як рідну вказали 2,3 млн осіб (41,8 %), українську – 2,8 млн (50,4 %), їдиш чи іврит – 400 тис. (7,1 %)². У містах переважали поляки та євреї (разом 70–80 %), натомість серед сільського населення в цілому

¹ Niecieja S. *Kresowa Atlantyda. Historia i mitologia miast kresowych*. – Opole, 2012–2014. – Т. 1–4.

² Kryński A. *Rozwój stosunków etnicznych w Ziemi Czerwieńskiej w Polsce odrodzonej // Sprawy Narodowościowe*. – 1935. – Nr 5. – S. 394.

домінували українці, хоча й існували польські та змішані польсько-українські села. Приблизно одна десята частина населення мешкала у восьми великих (понад 20 тис. мешканців) містах, разом близько 570 тис. осіб, зокрема 312 тис. у Львові, який був третім (після Варшави і Лодзі) найбільшим містом тогочасної Польщі. У Львові за мовою було 63,5 % поляків, 24,1 % євреїв і 11,3 % українців, за віросповіданням – 50,5 % римо-католиків, 31,9 % юдеїв і 15,9 % греко-католиків³.

До найцінніших фондів, пов'язаних з польською історією та культурою, належить збірка польської преси 1801–1939 рр. (5533 назви видань; 4801 за першою назвою), яка зберігається в ЛННБУ ім. В. Стефаника. Історичну цінність збірки обумовлює не лише кількість назв періодичних видань, а й хронологічні рамки, територіальна прив'язка та тематичне багатство цих видань. Як цілість вона співмірна з іншими великими збірками польської преси, що зберігається в Національній бібліотеці та бібліотеках Варшавського і Ягеллонського університетів⁴.

Винятковий рівень фондів ЛННБУ ім. В. Стефаника зумовлений рішенням Академії наук УРСР від 31 січня 1940 р. про створення бібліотеки Львівської філії Академії наук на основі фондів двох найбільших польських бібліотек: бібліотеки Національного інституту ім. Оссолінських (заснований у 1817 р., у Львові з 1827 р.), яка до 1918 р. виконувала роль неофіційної польської національної бібліотеки, і бібліотеки Фундації Баворовських (заснована у 1857 р., доступна для публіки з 1900 р.), а також низки українських інституцій, ліквідованих за радянської влади: бібліотек Наукового товариства ім. Шевченка, Народного Дому, “Студіону”, а також бібліотеки єврейської громади. Пізніше, у 1940–1945 рр. фонди нової бібліотеки, у т. ч. й польськомовні, збільшилися за рахунок численних дарів, внесків та націоналізованих книгозбірень.

Як свідчить порівняльний аналіз інвентарних книг із Оссолінеуму та частково збереженої документації про переміщення фондів, близько 69 % (3788 назв) збірки польської преси до 1939 р. із ЛННБУ ім. В. Стефаника складають видання, які походять із задокументованої частини фондів Оссолінеуму (правдоподібно, їх у вересні 1939 р. було 4742 назви). У 1946–1947 рр. за дорученням уряду УРСР із фондів колишнього Оссолінеуму передали як дар⁵ двома партіями разом 1177 часописів і 86 видань, що виходили нерегулярно. Із них 870 комплектів було розділено або через затримку пересилки окремих річників або через пересилку тільки додатків без основного часопису. Серед переданих видань домінували часописи першої половини ХІХ ст., доби польських повстань та політичної еміграції, наукові та літературознавчі видання, які стали важливою частиною фондів відновленого у Вроцлаві 1947 р. Національного інституту ім. Оссолінських. Натомість серед періодики, яка залишилася у Львові (3000 назв за інвентарями Оссолінеуму, серед них майже 700 у Польщі недоступних або без повних комплектів), є майже всі польські щоденні видання від 1860-х рр. (незалежно від місця видання), багата збірка еміграційних часописів і практично всі польські часописи, видані на території, яку після Другої світової війни приєднали до Радянського Союзу.

³ Kryński A. Struktura narodowościowa miast polskich // *Ibidem*. – 1937. – Nr 3. – S. 270–271.

⁴ Див.: Nowakowski R. Prasa polska (1801–1939) w zbiorach Biblioteki im. Stefanyka we Lwowie, w świetle prac badawczo-dokumentacyjnych // *Львівська національна наукова бібліотека України імені В. Стефаника: історія і сучасність: доповіді та повідомлення Міжнародної наукової конференції, Львів, 28–30 жовтня 2010 р.* / [відп. ред. М. М. Романюк]. – Львів: ЛННБУ ім. В. Стефаника, 2010. – С. 569–574.

⁵ Rieger M. W drodze Polski // *Czerwony Sztandar*. – Lwów, 1946. – Nr 129.

Під час досліджень у ЛННБУ ім. В. Стефаника давні власницькі знаки уможливили ідентифікацію понад 100 польських часописів, які походили із фондів українських бібліотек*, зокрема НТШ (найбільше) і Народного Дому. У цій групі, де переважають господарські, статистичні та суспільно-політичні часописи, є також кілька цінних і тепер дуже рідкісних польських видань із Наддніпрянської України.

Обсяг і різноманітність збірки польської преси від 1801 р. у ЛННБУ ім. В. Стефаника найповніше характеризують статистичні дані, які показують хронологічну структуру (Табл. 1) з поділом на два історичні періоди (межа – 1918/1919 рр.), географію видань (Табл. 2) згідно з сучасними (з 1991 р.) кордонами з додатковим виокремленням східних територій Другої Речі Посполитої, які зараз є у складі Литви, Білорусі та України. Преса еміграційних осередків представлена з урахуванням кордонів 1938 р. відповідно до історичного аспекту розвитку польської преси і поділом на видання з краю та еміграції.

Фонди	1801–1918	1919–1939	Разом
Національний інститут ім. Оссолінських (Львів) (1939)	2322 (49 %)	2420 (51 %)	4742 (100 %)
Львівська національна наукова бібліотека України ім. В. Стефаника (2013)	2171 (40 %)	3362 (60 %)	5533 (100 %)
Національний інститут ім. Оссолінських (Вроцлав), “дар”* (1946–1947)	821 (65 %)	442 (35 %)	1263 (100 %)

Таблиця 1. Хронологічна структура фондів польської преси.

Місце видання	НІО, Львів	ЛННБУ*	НІО, Вроцлав, “дар”
Польща в кордонах від 1945 р. (разом), у т. ч.:	3372 (71 %)	3892 (71 %)	1058 (84 %)
Варшава	1674	1903	535
Краків	521	534	213
Познань	291	313	114
Лодзь	74	103	9
Інші міста	754	1004	160
Міста в Німеччині до 1939 р.	58	35	27

* Ця частина фондів стане предметом окремого дослідження.

* У т. ч. розділені часописи, 870 назв.

Місце видання	НЮ, Львів	ЛННБУ*	НЮ, Вроцлав, “дар”
Східні території міжвоєнної Польщі (разом), у т. ч.:	1050 (22 %)	1287 (23 %)	82 (6 %)
Львів	759	869	63
Вільно	118	167	14
Інші міста	173	251	5
Еміграційні осередки (разом)	309 (7 %)	339 (6 %)	120 (10 %)
У Європі	234	247	111
Поза Європою	75	92	9
Без місця видання	11	15	3
Разом назв	4742	5533	1263

Таблиця 2. Кількісне співставлення назв часописів за місцем видання.

Подібне значення – з огляду на рідкісність – має збірка польськокомовної преси до 1939 р., яка зберігається у фондах Наукової бібліотеки Львівського національного університету (НБ ЛНУ) імені Івана Франка. Високий рівень цієї збірки обумовлений правом бібліотеки на обов’язковий примірник з 1862 р. з території Східної Галичини (приблизно на схід від річки Віслок)⁶, а з 1927 р. також і з Волині⁷. Як наслідок такої регіоналізації у комплектуванні, у фондах НБ ЛНУ ім. І. Франка зберігаються польські часописи, які колись виходили у Жешуві, Перемишлі, Ярославі і тепер у Польщі – як і періодика зі Східної Галичини – поза окремими винятками найчастіше представлені окремими річниками чи примірниками, а нерідко й повністю недоступні.

Підсумовуючи ці зауваги щодо наявності польської преси до 1939 р. у фондах ЛННБУ ім. В. Стефаніка і НБ ЛНУ ім. І. Франка, зазначимо, що для часописів із території сучасної Західної України характерним є взаємне доповнення багатьох із тих, які доступні в обох бібліотеках. Зараз важко описувати видання, що є лише в одній бібліотеці; про деякі з них відомо, що вони дуже розкомплектовані або наявні лише окремі номери. Можна визначити і деякі характерні правила стосовно комплектності періодики. Найбільше бракує примірників періодичних видань із 1914–1922 рр. – це пов’язано із труднощами під час формування фондів у буремні воєнні роки, а також із втратами під час зберігання та переміщення фондів у різний час. Для львівських часописів найчастіше спостерігаємо брак окремих номерів, особливо за 1918–1919 рр., переважно для нових видань, які в той час тільки почали виходили, або для тієї періодики, яка виходила недовго. Газети, які виходили тривалий час (зокрема, у Львові), часто наявні у дублетах і з мінімальними втратами окремих номерів, але в дуже різ-

⁶ Gaberle E. *Egzemplarz obowiązkowy na ziemiach polskich dawniej i dziś: z opracowanym zbiorem artykułów ustaw i rozporządzeń.* – Lwów, 1928. – S. 45.

⁷ *Dziennik Ustaw.* – 1927. – Nr 67. – Poz. 595.

ному стані збереження, який є наслідком неправильного зберігання, різниці в оправах (чим грубша підшивка, тим більше вона пошкоджена) чи інтенсивністю використання.

Така характеристика комплектності і стану збереження дуже загальна і виходить, зазвичай, поза межі східногалицької періодики. Основною є передовсім проблема самостійних деструктивних явищ у целюлозному папері, який все частіше стали використовувати з 1860-х рр. У результаті численні часописи, які складають інтерес для дослідників, недоступні для них через стан збереження. Реальною можливістю вирішити дилему “зберігати чи удоступнювати” є, як видається, електронне архівування. Воно в поєднанні з Інтернетом не лише надає доступ до цінних бібліотечних та архівних документів, а й уможливило створення певних віртуальних цілостей для розпорошених видань за умови сумісності інформаційних систем і зручного переходу між каталогами бібліотек, які володіють такими цифровими копіями. Зараз до найбільших проєктів такого типу належить цифрова бібліотека “Europeana”, яка об’єднає найважливіші цифрові бібліотеки окремих країн, у т. ч. й польський консорціум “Federacja Bibliotek Cyfrowych”⁸.

ЗАГАЛЬНОІНФОРМАЦІЙНА І СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНА ПРЕСА

Для історичних досліджень особливе значення має щоденна преса, яка є своєрідною хронікою життя. У випадку західноукраїнських земель найважливішою є періодика Львова та деяких менших міст. Польськомовна та україномовна (з окремими часописами іншими мовами) львівська періодика висвітлює повну картину життя і реалії поліетнічної Східної Галичини до 1939 р. Варто зауважити, що преса, особливо щоденна, – це не тільки відбиток повсякденності і джерело інформації, а й важливий чинник формування суспільного життя. Різні повідомлення (з регіону, держави чи всього світу) на шпальтах загальноінформаційних часописів творять своєрідну цілість разом із редакційними коментарями та оцінками. Історична цінність часописів випливає із прагнення представити поточне життя у всій його повноті разом із суто місцевими, оригінальними повідомленнями, а приватні оголошення і реклама доповнюють образ повсякденності.

Львівська преса

Розпочинаючи огляд львівської і східногалицької преси, варто пригадати, що Львів до 1939 р. був із Варшавою та Краковом одним із найважливіших осередків видання польської періодики. У праці Єжи Яровецького зазначено, що у Львові з кінця XVIII ст. до 1939 р. вийшло разом близько 2000 назв газет і журналів, із яких понад 40 % виходили в світ менше ніж три роки, а з кінця XIX ст. одночасно виходило в середньому вісім щоденних газет (у т. ч. й ті, які виходили двічі на день), та інша періодика, яка охоплювала практично всі ділянки науки та культури⁹.

Збережена у Львові польська преса охоплює майже всі найрепрезентативніші видання із різних тематичних груп; близько третини із них – це видання, переважно або й повністю недоступні в Польщі. Розмаїтість періодики відображає багатство видавничих ініціатив та їх різний організаційний статус. Спеціалізовані часописи, при-

⁸ Див.: Держко І. Цифрові бібліотеки Польщі, побудовані на платформі dLIBRA // *Записки Львівської національної наукової бібліотеки України імені В. Стефаника*. – Львів, 2009. – Вип. 1 (17). – С. 507–521.

⁹ Jarowiecki J. *Dzieje prasy polskiej we Lwowie do 1945 roku*. – Kraków; Wrocław, 2008.

значені для вузького кола читачів (професійні, літературні, наукові та технічні), видавали наукові осередки, організації фахівців, фінансові інституції, господарські товариства та релігійні об'єднання. Дещо іншим був організаційний статус загальноінформаційної та суспільно-політичної преси, яку майже повністю видавали приватні особи, видавничі спілки чи політичні партії, окремі видання підпорядковувалися органам державної влади, політичним угрупованням, церковній адміністрації. Вони, відповідно до намірів видавця, могли зберігати політичну і світоглядну незалежність або асоціюватися з певним напрямом політичної думки без організаційного підпорядкування.

Помітну частину збірки складають щоденні видання, а серед них вирізняється "Gazeta Lwowska" (1811–1939), що належить до тих видань, які виходили найдовше. Її заснували асимільовані в польському середовищі австрійські чиновники брати Краттери як урядовий орган Намісництва (до 1918 р.), з 1927 р. газета перебувала у власності державної скарбниці. Тому "Gazeta Lwowska" не брала участі у публіцистичній полеміці та політичних суперечках, завжди займала помірковане становище. На сторінках газети, яка спочатку виходила 2–4 рази на тиждень, а з 1848 р. щодня, окрім поточних повідомлень із Галичини та з-поза її меж, публікували різні цікавинки, які стосувалися природничих наук, промислу, землеробства, статистичні матеріали, прогнози погоди, а також розпорядження адміністративної влади та судові оголошення ("ліцитації"), які друкували в спеціально відведених для "урядових і приватних повідомлень" місцях або окремих додатках. Газету доповнювали тижневі додатки різноманітної тематики: "Rozmaitości" (1817–1859), "Dodatek Tygodniowy" (1855–1869), "Przewodnik Naukowy i Literacki" (1873–1921), а також щоденний суспільно-культурний додаток "Народна Часопись" (1891–1914, 1918), який виходив українською мовою, до січня 1894 р. етимологічним, потім фонетичним правописом, і мав спочатку підtitул "Прилога до "Газеты Льв'вской" (1891, чис. 1–7), замінений згодом на "Додаток до "Газети Львівської".

Розширення політичних свобод, характерне для періоду Весни народів, найповніше відобразилося у газеті "Rada Narodowa" (квітень – жовтень 1848 р.), яка від чис. 31 виходила як "Gazeta Narodowa". Вона була офіційним органом Львівської Національної Ради (Lwowskiej Rady Narodowej) – польської демократичної організації з ознаками парламенту, яку австрійська влада розпустила в листопаді 1848 р. У газеті, крім політичних повідомлень, уміщували статті та коментарі опозиційного до австрійської влади характеру, багато уваги приділяли ідеї національної свободи та ліберально-демократичним поглядам. Українці під час Весни народів заснували свій політичний представницький орган – Головну Руську Раду, яка видавала газету "Зоря Галицка" (1848–1857). З того часу Львів став центром як польського, так і українського національного руху.

Результатом свободи слова, зборів і скасування попередньої цензури (цісарська постанова від 14 березня 1848 р.¹⁰) стала поява пов'язаних із різними політичними угрупованнями часописів, які представляли різні точки зору і полемізували між собою. У відповідь на зростання інтересу до поточних подій збільшилася частота виходу в світ періодики та урізноманітнилися джерела інформації – редакції газет вже не обмежувалися передруками. Пожвавлення видавничої діяльності було короткотривалим, його результатом стали часописи, які існували лише кілька місяців. У Львові ліберально-демократичні погляди представляв "Dziennik Narodowy" (1848), зосереджений на конституційних проблемах і реформі суспільного ладу. Демократичну

¹⁰ Dziadzio A. *Cenzura prasy Austrii 1862–1914. Studium prawno-historyczne.* – Kraków, 2012. – S. 13.

течію підтримував “Postęp” (квітень – вересень 1848 р.), газета із радикальною публіцистикою, де виголошувалися думки на межі соціалізму, декларувалися питання про наділення селян власним господарством, децентралізація влади через створення крайового самоуправління; багато уваги приділялося русинам – у контексті пропонованої політичної діяльності та позиції про історичну єдність обох народів, незважаючи на мовну різницю, лунали заклики до польсько-руської співпраці. Його наступником протягом двох місяців була “Gazeta Powszechna godło Postęp” (вересень – жовтень 1848 р.), де переважали панславистські гасла. Цілком відрізнявся своїм характером пов’язаний з аристократичними колами двотижневик “Polska” (1848–1849), який виступав за політичну автономію Галичини, висловлював ідею суспільного солідаризму і протистояв будь-яким революційним поглядам, до яких зараховувалося й господарське усамостійнення селян. Цей дуже добре редагований часопис перебував в опозиції до всіх політичних періодичних видань, не виключаючи й “Зорю Галицьку”.

Після Весни народів абсолютизм повернувся, були запроваджені обмеження у громадському житті, повернулися цензура та особиста відповідальність видавців і редакторів. Позитивні політичні зміни, що сприяли видавничій діяльності, були пов’язані із багаторічним процесом реформ державного устрою в імперії Габсбургів, який закінчився ухваленням Конституції 1867 р. Вона стала юридичною підставою для автономії Галичини. До найважливіших положень нової Конституції належало право на особисту свободу, недоторканність власності, рівність перед законом, свобода преси та рівноправність національностей.

Нові закони разом із автономією Галичини спричинили щораз більшу різноманітність політичного життя під впливом ліберальної філософії і переконання щодо автономії особи – у поглядах, які сформувалися на ґрунті розуміння свободи епохи Просвітництва і у зв’язку із започаткованими у 1848 р. суспільно-політичними процесами. Політичному плюралізмові додатково сприяло розповсюдження поняття нації (у найпростішому сприйнятті), яку розуміли як єдність поколінь зі спільною мовою, культурою та історією, а також суспільними та економічними досягненнями цивілізаційного розвитку. Як наслідок, з другої половини XIX ст. нові періодичні видання переважно були пов’язані з діяльністю партій та політичних угруповань чи принаймні симпатизували певному напрямку політичної думки, виявляючи таким чином зміни в громадсько-політичному житті.

Зокрема, консервативний світогляд представляла “Gazeta Narodowa” (1862–1915), відзначена багатою місцевою хронікою та активною полемікою з українською публіцистикою; з інших щоденних газет консервативної орієнтації на увагу заслуговують “Dziennik Polski” (1869–1916) і вкрай консервативний “Przegląd Polityczny, Społeczny i Literacki” (1885–1914) із добрим колективом редакторів, який багато уваги приділяв економіці, літературі та мистецтву, а в суспільно-політичних справах був дуже поміркований. Зокрема, редакція “Przeglądu” підтримувала автономію Галичини і підкреслювала лояльність до Австро-Угорщини, одночасно ж критично ставилася до політичної діяльності селян та робітників і розширення національних прав українців і євреїв.

Національно-демократичний табір представляли кілька найважливіших газет, серед них були “Dziennik Lwowski” (1867–1871), який дуже детально описував поточну політику, далі “Słowo Polskie” (1896–1934), спочатку дуже добре редагований ліберально-демократичний щоденник, присвячений політичним подіям та національним справам. У 1902 р. перейшов під контроль національних демократів і став послідовно виступати за польські національні права. Подібним за політичними поглядами, але радикальнішим у національному питанні і схильним до сенсаційного стилю був

“Goniec” (1908–1912); його видавали як частково ілюстрований часопис для широкого кола читачів. Інші газети виразно національного спрямування виходили в міжвоєнний період. Серед них найпопулярнішими були “Lwowski Kurier Poranny” (1928–1936), який із грудня 1930 р. виходив як “Kurier Lwowski”, і черговий “Dziennik Polski” (1935–1939), що об’єднував групу видатних представників науки та культури. Він виходив як політично незалежний часопис, де засадничо підтримувалися чинники, що сприяли розвитку польського національного, культурного та економічного життя. У цьому контексті часто порушували справи національних меншин, проголошуючи потребу польсько-українського порозуміння. Дуже популярним був також орган національних демократів – “Lwowski Dziennik Narodowy” (1935–1937, виходив як видозміна “Warszawskiego Dziennika Narodowego”), а також його тематичне продовження “Słowo Narodowe” (1937–1939).

Демократи та ліберальні демократи, з якими себе ідентифікувала інтелігенція та частина заможного міщанства, були впливовими. Їх представляли численні періодичні видання, з яких кілька особливо виділялися. Це “Kurier Lwowski” (1883–1926), прогресивний щоденник, який дотримувався ролі неупередженого спостерігача; редакція концентрувала увагу на суспільно-політичних справах, захисті демократичних прав та підтримці освітніх ініціатив. Наступним був “Wiek Nowy” (1901–1939), який вирізнявся зв’язною мовою і сенсаційним присмаком. Далі заснований львівським банкіром Роджером Батталєю незалежний політичний щоденник, що мав два видання, які себе доповнювали: “Gazeta Poranna” і “Gazeta Wieczorna” (1910–1935). Там головною темою були соціально-економічні питання, а політичні справи обмежувалися поточними повідомленнями. Була ще “Chwila” (1919–1939), газета, яку видавали євреї, що прийняли польську культуру. На міжвоєнний період припадає заснування чергового популярного загальноінформаційного щоденника із демократичною орієнтацією і публіцистикою в сенсаційному стилі. Він виходив різними виданнями з однаковою нумерацією – “Ilustrowany Express Poranny” (1930–1939), з 1931 р. під назвою “Lwowski Ilustrowany Express Poranny” і аналогічне вечірнє видання “Ilustrowany Express Wieczorny”, з 1931 р. також із додатком “Lwowski”. Подібним чином з’явився й наступний щоденник зі схожим графічним оформленням і стилем публіцистики, який підтримував проурядові угруповання і так само мав два видання – “Ilustrowany Goniec Poranny” (1934–1939) та “Ilustrowany Goniec Wieczorny” (1934–1939).

З інших щоденних періодичних видань на увагу заслуговують християнський часопис (досить широко висвітлював і суспільну тематику), орган Католицько-національного об’єднання “Ruch Katolicki” (1897–1901), який послідовно поборював лібералізм і призначався католицькій інтелігенції; “Przedświt” (1900–1904), християнський щоденник, який видавав вірменський архієпископ Ю. Теодорович, – у ньому добре подавалася щоденна інформація і була помітна увага до українських справ; аполітичний “Goniec Polski” (1907–1908) і його продовження “Gazeta Codzienna” (1908–1930) з великим відділом місцевих повідомлень, що виходила як “орган християнської демократії”.

Серед періодичних видань з кінця XIX ст. поступово все більшу групу склали громадсько-політичні часописи, пов’язані з суспільними рухами, які піддавали сумніву чинний порядок, домагалися загального виборчого права та вільного доступу до освіти. Політичні цілі, які виходили з матеріальної нужди багатьох соціальних груп, стали основою робітничого руху, діяльності соціалістичних угруповань у містах, а також селянського руху в сільській місцевості. У Східній Галичині політична та видавнича діяльність нових гуртків і груп концентрувалася передовсім у Львові. Збере-

жена суспільно-політична періодика, часто агітаційного характеру, не тільки дозволяє зрозуміти розвиток політичної думки найбідніших і найвідсталіших соціальних груп, а й забезпечує цінними матеріалами для вивчення соціально-економічної історії.

Серед львівських часописів лівого спрямування більшість складала короткотривалі “одноднівки”, лише кілька видань були досить успішними. Серед них був спочатку пов’язаний із друкарським середовищем двотижневик “Prasa” (1878–1894), що з 1879 р. виходив як “двотижневик, присвячений справам працюючих класів”. У ньому польських та українських робітників закликали до спільної боротьби з експлуататорами та пропагували програмні засади соціалізму. Наступним достатньо впливовим виданням був “Robotnik” (1890–1899), який певний час виходив під назвою “Nowy Robotnik” (1893–1896), з 1892 р. орган Робітничої, потім Соціал-демократичної партії. Основними темами були розвиток соціалістичного руху та діяльність партії в Галичині, економічно-побутові справи робітників та полеміка з ліберальною і консервативною пресою. Напередодні Першої світової війни у Галичині найбільше значення мав тижневик “Głos Robotniczy” (1904–1906), адресований спочатку робітникам як орган Польської соціал-демократичної партії. У 1907 р. його переформатували в загальноінформаційний соціалістичний щоденник, який виходив спочатку під назвою “Głos” (1907), потім – “Głos Polskiej Partii Socjalno-Demokratycznej” (1908–1912), у 1912–1914 рр. з’являвся як варіант краківського щоденника “Naprzód” під назвою “Głos (Naprzód)”, а в 1915–1918 рр. (з перервою) виходив самостійно як “Głos. Tygodnik społeczno-polityczny”. Ця газета об’єднала найвідоміших громадських діячів, зокрема, І. Дашинського та І. Франка. У статтях найчастіше увагу звертали на соціально-економічні питання: обмеження робочого дня, покращення побутових умов, боротьбу з безробіттям, детально розглядали нещасні випадки на виробництві, постійно лунали вимоги розширити громадянські свободи і вдосконалити трудове законодавство. У той же період досить радикальним був політично незалежний тижневик “Monitor” (1895–1914), який охоплював різні прояви суспільно-культурного життя, вирізняючись глибокою критикою чинних суспільних стосунків. Наслідком цього були регулярні конфіскації окремих чисел “Monitora”. На його шпальтах розміщували численні передруки, у т. ч. й І. Франка та інших українців. У 1918–1939 рр. львівське середовище Польської соціалістичної партії (ПСП) представляли “Dziennik Ludowy” (1918–1934), який тематично продовжував колишній “Głos”, та тижневик “Trybuna Robotnicza” (1934–1937). Об’єднані навколо редакцій цих двох часописів радикальні соціалісти співпрацювали із соціалістами з національних меншин, пропагували ідею співжиття поляків та українців. Перед забороною часопису рішенням суду (1937) у редакції відбувся розкол на тлі присутності євреїв у структурах ПСП.

Соціально-економічні питання інакше розглядалися в статтях, витриманих в дусі позиції Церкви та суспільного солідаризму. Їх оприлюднювали у призначених для робітників тижневиках “Pochodnia” (1895), “Grzmot” (1896–1898, від чис. 26 за 1896 р. виходив у Кракові), “Jedność” (1898–1902) та у міжвоєнному двотижневнику “Głos Pracy” (1930–1932), який змінив назву на “Katolicki Głos Pracy” (1932–1939). Суспільні справи неодноразово обговорювалися у тижневнику “Gazeta Kościelna” (1893–1939), який виходив як орган духовенства і цілеспрямовано боровся з ліберальними ідеями, а також у тижневнику “Gazeta Niedzielna” (1902–1918), який видавали як “часопис для католицьких родин” з особливою увагою до релігійного культу.

Економічна відсталість села викликала селянський рух, що активно розвивався від кінця XIX ст. Першим його репрезентантом став місячник “Przegląd Społeczny” (1886–1887), який заснував відомий діяч селянського руху Б. Вислоух. Його видавали

як “науковий і літературний” часопис для інтелігенції. У статтях, авторами яких найчастіше були громадські діячі-радикали (у т. ч. й І. Франко), викривали зловживання органів влади різного рівня, звертали увагу на необхідність забезпечення політичних прав та побутових потреб селян, а також на проблему стосунків поляків з іншими народами. Цей часопис консервативне середовище сприйняло ворожо; внаслідок численних конфіскацій накладу за кільканадцять місяців припинив виходити в світ.

Часописом, який найповніше висвітлював життя галицького села, був “Przyjacieł Ludu” (1889–1939), який також заснував Б. Вислоух. Він спочатку виходив у Львові як двотижневик, потім виходив тричі на місяць (з 1895 р.), а з 1900 р. став тижневиком і з 1904 р. його друкували в Кракові. Автори статей захищали селян, їх політичні права із переконанням, що ліквідація цивілізаційної відсталості села стане можливою лише завдяки участі найдостойніших представників народу в місцевих органах влади, розвитку народної освіти, громадських організацій, у пропагуванні нових методів господарювання, також у перебудові суспільних стосунків на селі. Порушена суспільна тематика спричинилася до радикалізації села і розвитку низового народного руху із головним завданням захисту інтересів селян. Державна та церковна адміністрації таку діяльність вважали небезпечною – звідси й численні конфіскації накладів і заборони з боку ієрархів вірянам читати газету. Інший характер мала “Gazeta Ludowa” (1907–1914), тижневик, адресований передовсім сільській інтелігенції та селянам, де основну вагу звертали на політичні та господарські повідомлення, представництво сільських мешканців в органах місцевого самоврядування, еміграцію та умови життя і праці емігрантів. Багато місця займали також практичні поради та питання народної освіти, зокрема, обговорення дуже важких побутових умов сільських учителів. Радикалізм думок та своєрідна агітаційна мова були притаманні тижневику “Prawda” (1901–1904), згодом “Prawo i Prawda” (від чис. 13 за 1902 р. – двотижневик), який був призначений для селян та робітників і виходив за приватною ініціативою як незалежний часопис. Він мав викривати зло і згуртовувати народні маси до боротьби за краще майбутнє, а також поширювати ідею співпраці поляків та українців. У міжвоєнний період селянський рух політично розפורшився – наслідком цього стала поява низки короткотривалих (найчастіше виходили два–три роки) періодичних видань.

Запропонований образ львівської преси не був би повним без сатирично-гумористичних часописів. До найстарших таких видань належать “гумористичний часопис” “Sowizdrzał” (1865); “Szczutek” (1869–1896) із влучною політичною сатирою та його спадкоємець із подібним характером і такою ж назвою (виходив у 1918–1926 рр.); чергові часописи з політичною сатирою “Różowe Domino” (1882–1884) і ще одне “Różowe Domino” (1887–1890), яке відрізнялося складом редакції і більшою увагою до сатиричного висвітлення суспільних порядків. Не відмежовувався від політичного життя і “сатирично-політичний часопис” “Bocian” (1892–1893), і короткотривалий “Stańczyk” (1896, чис. 1–3). Суспільна сатира домінувала на сторінках часописів “Śmigus” (1885–1915) і “Żart” (1897–1902). Також виходив “гумористичний тижневик” “Kabaret” (1911–1930), в якому чимало статей було конфісовано, особливо під час війни. За польсько-радянської війни видавали два військові сатиричні часописи: “Makolągwa” (1920, чис. 1–8) і “Świrk” (1920, чис. 1–4).

Регіональна преса

Поза Львовом періодичні видання виходили в світ у більшості східногалицьких міст, серед яких найбільше значення мали Станіславів, Тернопіль та Коломия, звідки походить дві третини відомих регіональних часописів. Появу і розвиток провінційної преси (від початку 1870-х рр.) спричинило зацікавлення місцевими справами, яке поступово формувалося, господарсько-торгівельні потреби та політичні уподобання. Подекуди розвиток місцевих газет був пов'язаний із діяльністю громадських організацій чи політичних партій. Треба також пам'ятати, що в ті часи преса була єдиним джерелом інформації. На першому етапі існування регіональної періодики основною проблемою були матеріальні труднощі та високий рівень неграмотності, а також легкий доступ освічених людей до львівської та німецькомовної віденської преси. Серед місцевих періодичних видань більшість становили загальноінформаційні часописи, де публіцистика найчастіше була редакційними коментарями до поданих новин. Найбільший інтерес викликали політичні події (у т. ч. за кордоном), місцеві новини та суспільно-культурне життя, про яке інформували у звітах із різних зборів та імпрез. Провінційна преса також розглядала проблему безробіття, стан місцевої освіти, міжнародні стосунки, а господарську тематику часто доповнювали рекламні повідомлення. У деяких виданнях були статті про історію та культуру регіону; їх автори, як правило, – місцеві інтелігенти. На локальний характер часопису, коло його адресатів та політичну орієнтацію зазвичай вказували назва і/або підназва. На місцевому рівні не було щоденних видань, лише окремі газети виходили 2–3 рази на тиждень, натомість переважали тижневики, які за своїм значенням були аналогами львівських щоденників. Видання, які виходили раз на тиждень чи раз на 10 днів, найчастіше були суспільно-культурними часописами. З огляду на тривалість виходу в світ, приблизно чверть складала постійні видання (п'ять і більше років), приблизно третина були ефемеридами (менше року), серед яких домінували часописи, що обмежувалися кількома чи кільканадцятьма випусками (числами). За кількістю видань регіональна преса складала від 7 % (у 1914 р.) до 4 % (у 1939 р.) назв періодики, яка виходила у Львові*;

за обсягом місцева тематика складала приблизно половину випуску регіонального часопису.

Локальна преса, як і преса великих міст, була політично різновекторною. Міцні позиції займали часописи з виразним національним акцентом, які найчастіше мали стабільне коло читачів. У етнічно та релігійно змішаному середовищі, а також у регіонах, де поляки були в меншості (Поділля, Покуття, Волинь), такі часописи вважали важливим елементом збереження їх національної культури, мови, звичаїв і традицій. Там постійно публікували статті про польську історію та культуру, окрім того, регулярно коментували стосунки поляків із українцями та євреями. Інший характер мала суспільно-господарська преса (вона кількісно переважала), часто політично незалежна, яка виходила пересічно менший період і в своїй тематиці не переступала поза повсякденні справи місцевих мешканців. У цій групі дописи про політичне та культурне життя найчастіше були обмежені найважливішою поточною інформацією. Більше було повідомлень соціальної тематики, про господарсько-торгівельну діяльність, народну освіту. Всі ці регіональні часописи, незважаючи на короткотривалість їх виходу в світ, мають значну історичну цінність, особливо як цілісне явище.

* Підрахунки автора на основі даних Центрального каталогу польських часописів Національної бібліотеки у Варшаві, бази NUKAT, фондів ЛІННБУ ім. В. Стефаніка.

Розглянемо найрепрезентативніші періодичні видання, згруповані за місцем видання: спочатку східногалицькі (виходили з кінця XIX ст.), потім волинські (за деякими винятками, виходили у міжвоєнний період). Для лаконічності часописи, які охоплювали кілька сусідніх регіонів, розглянуто за місцем перебування редакції.

Станіславів був найбільшим видавничим осередком регіональної преси в Східній Галичині, мав найдовшу (після Львова) видавничу традицію. Найстаршим часописом був пов'язаний із добою Весни народів “*Dziennik Stanisławowski*” (вересень – листопад 1848 р.). Він виходив двічі на тиждень як радикальний часопис, присвячений “вітчизняним демократичним засадам”. Найдовше (54 роки) виходив національно-демократичний “*Kurier Stanisławowski*” (1886–1939), спочатку як тижневик, потім (з 1894 р.) двічі на тиждень. Ця газета об'єднувала місцеву інтелігенцію, її трактували як вогнище польської думки. На її шпальтах багато уваги приділялося описові життя міста та регіону, а також історичним подіям, особливо до ювілейних дат. Подібний характер мала “*Gazeta Stanisławowska*” (1911–1912), яку видавали як присвячений місцевим справам національний польський часопис. Більшою була кількість політично незалежних та демократичних видань, що розглядали переважно соціально-економічні питання. Серед них були: “*Gazeta Podkarpacka*” (1875), що виходила двічі на тиждень як “політичний та економічний часопис”; “*Echo z Pokucia*” (1883–1884) – “суспільно-політичний двотижневик” із передруками з польської, української та віденської періодики; “*Kronika Stanisławowska*” (1885–1886), тижневик, у якому, неодноразово наражаючись на судові вироки, глибоко розглядали соціально-економічні проблеми, а також життя українців; “політично-економічно-суспільний тижневик” “*Gazeta Stanisławowska*” (1891–1895); “*Nowiny Stanisławowskie*” (1895–1896), що виходили тричі на місяць як “суспільно-економічний часопис”; “незалежне демократичне видання” “*Nowiny*” (1901–1905), а також тижневик “*Rewera*” (1911–1914), який з'явився у середовищі вчителів місцевої гімназії як незалежний демократичний часопис, критичний до місцевих органів влади і з особливою увагою до економічних та освітніх проблем. Інші видання припадають на міжвоєнний період: “*Głos Ziemi Stanisławowskiej*” (1935–1936), який видавали з ініціативи Товариства приятелів Станіславівської землі як незалежний суспільно-господарський орган, а також “*Nowa Gazeta*” (1935), що виходила як “безпартійний тижневик для суспільних і господарських справ”. Християнсько-соціальну течію представляли “*Wolny Głos Stanisławowski*” (1896–1897) та “*Związek Chrześcijański*” (1897–1899), часопис, в якому намагалися об'єднати зусилля поляків та українців для досягнення спільних суспільних та економічних цілей.

Тернопіль був головним польським суспільно-культурним осередком на Поділлі. Найважливішим місцевим універсальним часописом був “*Głos Polski*” (1904–1939), який видавали як загальноінформаційний національний тижневик для поляків зі всього Поділля. У ньому детально описували події суспільно-культурного життя, часто розглядали господарську тематику та міжнаціональні стосунки. З інших часописів подібного характеру найстаршим був “*Podolanin*” (березень – травень 1878 р.), “присвячений місцевим справам Поділля” двотижневик. Окрім того, відзначимо такі видання, де звертали увагу передовсім на локальні події та суспільно-господарські справи: “двотижневик для справ Поділля” “*Głos Podolski*” (1894–1913) з особливою увагою до місцевих політичних подій та діяльності органів влади; другий “*Podolanin*” (1901–1906) – “громадсько-політичний та економічний тижневик, присвячений справам галицького

Поділля” з акцентом на різних суспільних проблемах, у т. ч. безробітті та місцевій освіті; полемічний “Tygodnik Tarnopolski” (1903–1904) демократичного спрямування.

Коломия – третє місто з багатою та тривалою видавничою традицією, представлене переважно суто інформаційними часописами. З них найдовше виходила “Gazeta Kołomyjska” (1889–1934), відразу присвячена соціально-економічним справам, – у її статтях найчастіше розглядали господарсько-фінансові проблеми, безробіття, бідність, трудову еміграцію, розвиток ремесел і торгівлі, а також кооперативний рух. Значну увагу приділяли міським та регіональним справам, культурному життю, розвитку освіти та сокільському рухові; поточні події (збори товариств, концерти, вистави тощо) висвітлювали в рубриці “Хроніка”. У міжвоєнний період ця газета підтримувала національний демократів. Найстаршим загальноінформаційним періодичним виданням була “Jutrzenka” (1870–1871) – “часопис, присвячений літературі, розвиткові освіти, мистецтву та поточним новинам”. Серед інших видань відзначимо такі: “політично-суспільно-економічний двотижневик” “Kurier Kołomyjski” (1885–1891); національно-католицький “Goniec Pokucki” (1907–1908), “присвячений політиці та суспільним справам Покуття та околиці”, а також наступний “Kurier Kołomyjski” (1909–1914), що виходив як “незалежний тижневик”, де головною темою був критичний огляд суспільно-політичних питань. У міжвоєнний період політичну та соціально-економічну тематику продовжив висвітлювати місячник “Prawda Kołomyjska” (1930–1937). Він був спочатку пов’язаний з політичним оточенням Ю. Пілсудського, згодом виходив як “безпартійний польський часопис” (1935), де часто розглядали матеріальне становище населення, безробіття та ситуацію в місцевій економіці. Ще одним подібним виданням був “безпартійний суспільно-політичний орган” – “Głos Pokucia” (1937–1939).

Низка інших періодичних видань виходила в менших містах; деякі з них мали видавничі традиції ще з XIX ст. Характерною особливістю такої періодики є територіальні межі, які неодноразово виходили поза локальну місцевість і поширювалися на сусідні повіти – про це часто згадували навіть у назві чи підназві. Ще однією особливістю було те, що часопис друкували не там, де розташовувалася його редакція, а в інших містах (іноді у Львові).

Цікаву підбірку складає періодика, яка виходила в світ на Прикарпатті, зокрема, у Бориславі, Дрогобичі, Самборі та Стрию. Це були міста-сусіди з доброю взаємною комунікацією, а економічний розвиток регіону був пов’язаний передовсім з експлуатацією місцевих родовищ нафти.

Найважливішим видавничим осередком польської преси на Прикарпатті був **Дрогобич**, звідки походять численні видання суспільно-політичної тематики. До найраніших із них належить “Gazeta Naddniestrzańska” (1884–1889), яку друкували у Львові (в друкарні НТШ). Вона виходила як “політично-економічно-суспільний тижневик, демократичний орган”, у якому висвітлювали місцеві та крайові справи, розвиток освіти, діяльність громадських об’єднань. На шпальтах цієї газети змагалися з соціалізмом, визнавали “руську справу” за одну з найважливіших, друкували навіть тексти українською мовою (у т. ч. кирилицею). Низку взаємно пов’язаних видань – найчастіше їх видавали “для загального блага і оздоровлення стосунків у суспільстві” – склали двотижневики (“політично-суспільно-економічні” видання), зокрема: “Kurier Drohobycy” (серпень – грудень 1889 р.), відновлений другий “Kurier Drohobycy” (1899–1900), що змінив потім назву на “Tygodnik Samborsko-Drohobycy” (1900–1906). Він охоплював два міста – Самбір, де його друкували, і Дрогобич,

де знаходилася редакція й адміністрація. У 1889–1900 рр. під час виборів до міської ради виходив полемічний двотижневик “Nowy Kurier Drohobucki”. До інших дроґо-бицьких часописів належать такі “Kuriery”: “двотижневик, присвячений справам міста та регіону” “Kurier Drohobucki” (березень – жовтень 1896 р.) і “тижневик для справ міста і повіту” “Kurier Drohobucki” (виходив перед виборами 1911 р., друкували його у Львові). Тривалішими видавничими проектами виявилися друкований у Львові “Tygodnik Drohobucki” (1912–1914) як “незалежний суспільно-політичний і літературний орган”, де досить детально розглядали проблеми нафтової галузі та місцеві справи, а також подібні до нього “Głos Podkarpacki” (1907–1914) і “Gazeta Podkarpacka” (1911–1912). У міжвоєнну добу в середовищі асимільованих євреїв виходив соціально-економічний часопис під різними назвами: “безпартійний інформаційний тижневик” “Głos Drohobucko-Borysławsko-Samborski” (з 1926 р.), “Głos Drohobucko-Borysławsko-Samborsko-Stryjski” (з 1929 р.), “Głos Drohobucko-Borysławski” (з 1933 р.). У ньому найбільше уваги присвячували економічним питанням, окрім того, активно критикували місцеве політичне та громадське життя.

Чергові цікаві і важливі для вивчення історії регіону часопису походять зі *Стрия*. Із найстарших відзначимо друкovanі у Львові два демократичні часописи: “політично-суспільний двотижневик” “Gazeta Stryjska” (1893–1894), де уважно фіксували справи “міста та сусідніх повітів” й інформували про місцеву промисловість та торгівлю, і “двотижневик для справ міста і повіту” “Kurier Stryjski” (1895–1914), який детально повідомляв про освіту, торгівлю, промисли та землеробство в регіоні. Як національний часопис (видавала Польська національна організація) виходив тижневик “Ziemia Stryjska” (1913–1914) із особливою увагою до політичних подій та національної культури. У міжвоєнний період виходили чергова “Gazeta Stryjska” (1933–1939) – “інформаційний тижневик Інституту суспільної праці” та демократичний суспільно-культурний часопис “Echo Karpackie” (1926–1929), що виходив як “ілюстрований політичний, суспільний, господарський і літературний тижневик Прикарпаття”. *Самбір*, місто із тривалою видавничою традицією, представляють “Gazeta Samborska” (1894–1913) – “присвячений справам міста і регіону двотижневик”, який поширювався (згідно підназви) на Самбір, Старий Самбір і Турку, та друкований у Перемишлі “Naddniestrzanin” (березень – липень 1914 р.) – виходив як “присвячений національним, суспільним, економічним та освітнім справам тижневик”. Із *Борислава*, який перебував у зоні досяжності майже всіх перерахованих вище часописів, походить лише одне видання загального характеру “Echo Zagłębia Naftowego” (1929–1932) – “тижневик для політичних справ”; решту складають спеціалізовані часописи для нафтовидобувників.

З інших східногалицьких міст походять короткотривалі (до двох років) періодичні видання. Найдавнішим з них є “Gazeta Brodzka” (1895–1897) із *Бродів*, яка виходила як “двотижневик, присвячений соціально-економічним та промисловим справам Бродівського та Золочівського повітів” із додатком “Rękodzielnik Postępowy” (1895). У *Золочеві* також виходила “Polska Gazeta Kresowa” (1913–1914) – тижневик національного спрямування, який публікував статті про місцеве громадське життя, господарство та освіту. Двотижневик “Dźwignia” (листопад 1887 – лютий 1888 рр.) редагували в *Жовкві*, а друкували в Бережанах; він виходив під час виборчої кампанії.

На міжвоєнний період припадає поява нових загальноінформаційних видань регіонального рівня; найчастіше їх видавали органи місцевого самоуправління. До найпомітніших із них належать: місячник “Echo Rawskie” (1933–1935), “орган,

присвячений суспільним, культурно-освітнім і господарським справам міста і повіту Рава-Руська”; “Głos Podola” (1934–1939), двотижневик, що видавали в Чорткові для навколишніх повітів; “Wiadomości Horodeńskie” (1934–1937), двотижневик, який виходив у Городенці польською та українською мовами і був присвячений “актуальним господарським і культурним справам мешканців Городенківського повіту” – далі його замінив місячник “Biuletyn Wydziału Powiatowego w Horodence” (1937–1939); “Ziemia Sokalska” (1934–1939), двотижневик із Сокаля, цікавий насамперед своїм додатком (виходив у 1934–1937 рр.) із матеріалами з історії місцевого регіону.

Волинь

Перед Першою світовою війною Волинь (як Волинська губернія з центром у Житомирі) була частиною Російської імперії. Репресивна політична система Росії протидіяла розвиткові всіх національних рухів, у т. ч. й польського та українського. На відміну від Галичини видання преси національними (не російською) мовами стало можливим аж у 1905 р. в рамках процесу поступової лібералізації держави. Одним із найвагоміших чинників, який дуже ускладнював розповсюдження преси, був високий показник (у 1921 р. – 68,8 %) неграмотності населення¹¹. Після закінчення польсько-радянської війни і підписання Ризького договору (березень 1921 р.) із західної частини колишньої Волинської губернії в межах Польщі було утворене Волинське воєводство із центром у Луцьку.

Одним із нечисленних польських часописів, які почали виходити на Волині, була “Ziemia Wołyńska” (1919–1921). Її видавало Товариство охорони кресів (Towarzystwo Straży Kresowej)*, спочатку у Володимирі, потім у Луцьку (1920) як “часопис, присвячений справам Західної Волині”. У той же час, також з ініціативи цього товариства на “литовсько-руських землях” розповсюджували тижневик “Polak Kresowy” (1919–1921). Його спочатку видавали в Холмі, потім на Волині (Луцьк, Володимир, Ковель) як “безпартійний народний часопис”, де, окрім поточних справ, багато уваги приділяли проблемам села, зокрема, кооперативному рухові та заснуванню землеробсько-торгівельних спілок.

Наступні місцеві періодичні видання з’являлися як короткотривалі видавничі проекти, майже завжди як загальноінформаційні часописи і найчастіше як тижневики. Більшість із них переходила за адміністративні межі свого повіту. До найважливіших видань із 1920-х рр. належать: луцькі “Dziennik Wołyński” (1920), “Głos Wołyński” (1921–1922) і ще один “Dziennik Wołyński” (1922–1924), який охоплював також Рівне, Ковель, Володимир, Кременець, Дубно та Острог; часопис для селян “Wieś Wołyńska” (1925–1929); “Gazeta Kowelska” (1925–1926) з Ковеля, “Głos Kresowy” (1926–1928) зі Здолбунова та “Głos Włodzimierza” (1929) із Володимира.

Наступний період у розвитку преси припадає на злам 1920–1930-х рр., коли замість низки подібних часописів (“Przegląd Wołyński” (Луцьк, 1924–1932), “Ziemia Wołyńska” (Луцьк, 1928–1931), “Głos Wołyńia” (Дубно, 1931–1932), “Echo Kowelskie” (Ковель, 1932), потім – “Echo Kresowe Kowelskie” та “Echo Wołyńskie” (Рівне, 1932)) засновано один загальноінформаційний демократичний “суспільний, політичний та господарський тижневик” “Wołyń” (1933–1939), який став найважливішим регіональ-

¹¹ *Rocznik Ziemi Wschodnich.* – 1938. – R. IV. – S. 9.

* Товариство охорони кресів існувало у 1918–1927 рр., підтримувало федеративну політику Юзефа Пілсудського, займалося політичною та освітньою діяльністю та поширювало польські впливи серед непольського населення на “Східних землях”.

ним суспільно-політичним часописом для всієї Волині, політично був пов'язаний із табором Ю. Пілсудського і пропагував співпрацю поляків та українців на засадах взаємоповаги та прийняття актуального стану справ (Волині в Польщі). З 1920-х рр. на Волині розповсюджували люблінський "Express Lubelski" (1923–1939), що з 1931 р. виходив як "Express Lubelski i Wołyński". З інших видань на увагу заслуговує "Życie Katolickie" (Луцьк, 1930–1939), яке було популярним тижневиком і окрім повідомлень про життя Церкви, вміщувало публіцистику на соціальні теми.

Періодика з інших міст

Тематично пов'язані зі Львовом та Східною Галичиною питання розглядали й інші часописи, які виходили у всіх великих містах Польщі, у т. ч. й перед 1914 р., коли польські землі входили до складу Німецької, Австро-Угорської та Російської імперій.

Найпоширенішими публікаціями були статті з поточною інформацією або узагальнювальні тексти про події суспільно-політичного і культурного життя. Серед найактуальніших тем були стосунки поляків з українцями та євреями, економіка, особливо нафтовидобування, розвиток промисловості, еміграція, проблеми сфери освіти; іноді з'являлося й питання заснування українського університету. Те, як редакції подавали інформацію, звичайно, залежало від їх політичної орієнтації. Частими були передруки, що супроводжувалися оцінками чи полемікою. Варто зауважити, що найважливіші щоденні газети мали у Львові власних кореспондентів, а також редакції львівських газет в інших містах чи навіть країнах.

До найважливіших щоденних періодичних видань, де розглядали львівські та східногалицькі справи, були з Варшави: "Gazeta Warszawska" (1794–1935), яка в 1925–1927 рр. виходила як "Gazeta Poranna Warszawska", пов'язаний із національними демократами "Warszawski Dziennik Narodowy" (1935–1939), демократичні часописи "Kurier Warszawski" (1821–1939) і "Nowa Gazeta" (1906–1918) та християнсько-демократична "Rzeczpospolita" (1920–1932); з Кракова: поміркований "Czas" (1848–1939), "Głos Narodu" (1893–1939), демократичні "Nowa Reforma" (1882–1928) і "Ilustrowany Kurier Codzienny" (1910–1939), соціалістичний "Naprzód" (1892–1948); із Познані "Dziennik Poznański" (1859–1939), що виходив як безпартійна національна газета, демократичні "Kurier Poznański" (1872–1905) і "Goniec Wielkopolski" (1877–1932), а також християнський "Kurier Poznański" (1906–1939). Зацікавлення львівською та галицькою тематикою було помітне і на шпальтах таких найважливіших ілюстрованих суспільно-культурних та мистецьких часописів, як варшавський "Tygodnik Ilustrowany" (1859–1939), де друкувалися звіти про найважливіші події та різні історико-краєзнавчі статті, зокрема, і про Наддніпрянську Україну. Подібні матеріали друкував також тижневик "Świat" (Варшава, 1906–1939).

До цікавих історичних джерел також можна зарахувати часописи, присвячені справам Литви, Білорусі та України. Серед них до найстарших належить кварталник "Ruś" (1911), який спочатку видавали у Львові як "часопис, присвячений історії та культурі України, Поділля, Волині та Червоної Русі". Об'єднавшись із петербурзьким "Kwartalnikiem Litewskim" (1910–1911), він далі виходив у Вільні як місячник "Litwa i Ruś", присвячений історії, культурі, краєзнавству та народознавству (1912–1913). Хронологічно наступним часописом, де йшлося про приєднані до Польщі східні землі, був призначений для інтелігенції варшавський політичний двотижневик "Wschód Polski" (1919–1924). Він виходив з ініціативи Товариства охорони кресів. Найбільше уваги присвячували національній політиці Польщі в контексті польсько-українських

стосунків, висвітлювали ідею взаємного порозуміння на основі шанування національних прав і суверенітету Польської держави. Писали також про соціально-економічні проблеми: повоєнну відбудову, аграрну реформу із розподілом землі серед малоземельних і безземельних селян, організацію системи освіти, створення землеробських товариств.

До особливо цінних періодичних видань належить місячник “*Biuletyn Polsko-Ukraiński*” (Варшава, 1932–1938), який видавало пов’язане із прометейським рухом* Польсько-українське товариство. У ньому різносторонньо розглядали весь комплекс політичних, церковних, суспільних та економічних справ, а в гуманітарній частині роздуми фокусувалися на історії та культурі, часто із представленням мистецького доробку українців; видання доповнювали рецензії, полемічні статті, передруки та літературні переклади. У 1939 р. його замінив інший місячник – “*Problemy Europy Wschodniej*”.

До важливих історичних джерел належить також польська періодика з теренів на схід від Збруча. Це видання, які виходили в світ у кількох містах, де мешкало багато поляків у період від 1795 по 1914 рр. Переважно вони недоступні або дуже розпоршені в сучасній Польщі. Така преса публікувала огляд життя і діяльності осередків польськості на українських землях.

Найчисленнішу групу складає періодика, яку видавали в Києві: “*Dziennik Kijowski*” (1906–1915), політично-суспільно-літературні тижневики “*Kresy*” (1906/1908) і “*Świt*” (1906–1908), з економічною тематикою, також двотижневик “*Kłosa Ukraińskie*” (1914–1917), що виходив як “політичний і літературний часопис” із додатком “*Rolnik Ukraiński*” і “*Demokrata Polski*” (1917). В останньому із цих часописів, окрім опису поточних подій, публікували статті із багатим літературним та історичним матеріалом, праці з історії України-Русі, ілюстровані описи міст та історичних місцевостей. Пізнішими виданнями були агітаційно-пропагандистські часописи, які видавав ЦК КП(б)У, зокрема, тижневик для селян “*Sierp*” (1929–1930) і щоденна газета “*Głos Radziecki*” (1939–1941). З інших видань на увагу заслуговує ілюстрований “*Tygodnik Odeski*” (Одеса, 1915–1917), перший часопис у 30-тисячній місцевій польській громаді; у тематиці переважали воєнні звіти і побутові проблеми переселенців із Царства Польського. Було ще кілька часописів, які виходили в Кам’янець-Подільському за польської адміністрації під час польсько-радянської війни (1920 р.): “*Lud Podolski*” та незалежні політичні щоденники “*Ziemia Podolska*” і “*Głos Podola*”.

ПАРЛАМЕНТСЬКА ТА ЮРИДИЧНО-АДМІНІСТРАТИВНА ПРЕСА

Юридичні акти найвищого рівня до 1918 р. уміщував “*Dziennik Ustaw Państwa dla Królestw i Krajów w Radzie Państwa Reprezentowanych*” (Відень, 1869–1918). Законодавчий процес Галичини часів автономії відображений у таких виданнях: “*Sprawozdania Stenograficzne z Posiedzeń Sejmu Krajowego Galicyjskiego*” (Львів, 1861–1863); “*Stenograficzne Sprawozdania z Sesji Sejmu Krajowego Królestwa Galicji i Lodomerii wraz Wielkim Księstwem Krakowskim*” (Львів, 1865–1914), а також “*Protokoły z Sesji Periodu Sejmu Krajowego Królestwa Galicji i Lodomerii wraz z Wielkim Księstwem Krakowskim w Roku ...*” (Львів, 1869–1914). Документи, які стосувалися галицьких

* Політичний рух, існував у міжвоєнний період, мав осередки в Парижі, Варшаві та інших містах. Метою цього руху було сприяти створенню суверенних держав на території Радянського Союзу.

фінансів: фінансові звіти, проекти бюджетів різних інституцій, видатки на освіту, інфраструктуру, охорону здоров'я тощо, публікувалися у виданні “Alegata do Sprawozdań Stenograficznych...” (Львів, 1865–1914).

До аналогічних видань доби Другої Речі Посполитої належать “Dziennik Ustaw Rzeczypospolitej Polskiej” (1919–1939) та “Monitor Polski” (1918–1939), де публікувалися акти виконавчої влади. Розпорядження регіональних адміністрацій друкували відповідні (для кожного воєводства) урядові видання. Для Волині акти цивільної адміністрації у 1919–1920 рр. друкував “Dziennik Urzędowy Zarządu Cywilnego Ziem Wschodnich”, що виходив у Варшаві. Після поділу Галичини на воєводства (грудень 1920 р.) для східногалицьких воєводств урядовими періодичними виданнями були “Dziennik Urzędowy Województwa Lwowskiego”, який з 1928 р. виходив як “Lwowski Dziennik Wojewódzki”, і аналогічні “Dzienniki Urzędowe” для Станіславівського і Тернопільського воєводств. У лютому 1921 р. з'явилося Волинське воєводство; урядовим органом там був “Dziennik Urzędowy Województwa Wołyńskiego”, а з 1928 р. – “Wołyński Dziennik Wojewódzki”.

До урядових видань, які регулювали певні ділянки політичного, суспільного та економічного життя, належали, зокрема “Dziennik Urzędowy Ministerstwa Opieki Społecznej” (1935–1939), “Dziennik Urzędowy Ministerstwa Skarbu” (1919–1939), “Dziennik Urzędowy Ministerstwa Sprawiedliwości” (1919–1939), “Dziennik Urzędowy Ministerstwa Spraw Wewnętrznych” (1918–1939), “Dziennik Urzędowy Ministerstwa Spraw Zagranicznych Rzeczypospolitej Polskiej” (1920–1939), “Dziennik Urzędowy Ministerstwa Kolei Żelaznych” (1919–1939), з 1926 р. виходив під назвою “Dziennik Urzędowy Ministerstwa Komunikacji”; юридичні документи, які стосувалися села, виходили в спеціалізованій періодиці: “Dziennik Urzędowy Głównego Urzędu Ziemskiego Rzeczypospolitej Polskiej” (Варшава, 1920–1923), “Dziennik Urzędowy Ministerstwa Reform Rolnych” (1923–1932) і “Dziennik Urzędowy Ministerstwa Rolnictwa i Reform Rolnych” (1932–1939).

Найважливішим часописом, який публікував статті із судової та адміністративної практики, а також висвітлював повноваження органів влади, питання юридичної відповідальності, проблеми злочинності та утримання в'язнів, був львівський “Przegląd Sądowy i Administracyjny” (з 1892 р. – “Przegląd Prawa i Administracji”) (1876–1939).

СТАТИСТИЧНА ПЕРІОДИКА

Кількісний вимір майже всіх ділянок суспільного та економічного життя відображають численні статистичні видання. Найповніші щодо Галичини дані знаходяться у публікаціях Крайового статистичного бюро, серед яких до найважливіших належать “Wiadomości Statystyczne o Stosunkach Krajowych” (Львів, 1873–1918), що з'являлися нерегулярно у формі монографічних зошитів. У них можна знайти інформацію про демографічні показники, земельну власність, економічну діяльність, податки, виборчу статистику¹². Детальна статистична інформація знаходиться у виданні “Rocznik Statystyki Galicji” (1886–1913), що з 1900 р. виходив під назвою “Podręcznik Statystyki Galicji”. Статистиці Львова присвячені видання Миського статистичного бюро: “Wiadomości Statystyczne o Mieście Lwowie” (1874–1877, 1892–1939), “Wiadomości Administracyjne, Statystyczne i Archiwalne Miasta Lwowa” (1885/86), місячник “Lwów w Cyfrach” (1906–1939). У міжвоєнний період статистичну інформацію опри-

¹² Зміст т. 1–25 знаходиться у: *Wiadomości Statystyczne o Stosunkach Krajowych*. – Lwów, 1916. – Т. 25, з. 2.

люднювали видання Головного статистичного уряду: “Rocznik Statystyki Rzeczypospolitej Polskiej” (Варшава, 1920/21–1930), якого змінив “Mały Rocznik Statystyczny” (Варшава, 1930–1939), а також заснована в 1919 р. видавнича серія “Statystyka Polski”, кожен зошит якої був присвячений окремій темі.

Економічну статистику публікували спеціалізовані видання: “Rocznik Statystyki Przemysłu i Handlu Krajowego” (видавало Крайове статистичне бюро у Львові в 1884–1896 pp.), кооперативній статистиці було присвячене видання Союзу заробіткових і господарських товариств, яке виходило у 1873–1913 pp. як “Rocznik Spółek Zarobkowych i Gospodarczych w Galicji i Wielkim Księstwie Krakowskim” (1873), потім як “Rocznik Stowarzyszeń Zarobkowych i Gospodarczych w Galicji i W. Ks. Krakowskim” (1874–1889) і “Statystyka Stowarzyszeń Zarobkowych i Gospodarczych w Galicji z Wielkim Księstwem Krakowskim” (1890–1913).

Праці та цінам були присвячені місячники Головного статистичного уряду “Statystyka Pracy” (1922–1939) і “Statystyka Cen” (1929–1937). Статистику нафтовидобувної промисловості подавав часопис “Wiadomości Statystyczne Syndykatu Przemysłu Naftowego” (1931–1933), згодом “Miesięcznik Statystyczny Polskiego Eksportu Naftowego” (1933–1939), а також інший часопис (видавало Міністерство промисловості та торгівлі) – “Statystyka Naftowa Polski” (1930–1939), який після зміни назви у 1932 р. виходив як “Geologia i Statystyka Naftowa Polski”.

ОСВІТНЯ ПЕРІОДИКА

Одним із важливих чинників, які, в тому числі, впливали на розвиток преси, була освіта. Варто нагадати, що ще в першому десятилітті ХХ ст. у Галичині було близько 50 % неграмотних, а в деяких районах навіть 70 % (Карпати). Розвиток освіти був часто предметом уваги, особливо на сторінках селянських і соціалістичних газет.

Цінним джерелом до вивчення історії освіти у Східній Галичині є офіційні щоденники, зокрема, “Dziennik Urzędowy c. k. Rady Szkolnej Krajowej w Galicji w Zakresie Szkół Ludowych (1897–1918), який з 1902 р. виходив під назвою “Dziennik Urzędowy c. k. Rady Szkolnej Krajowej w Galicji”. У ньому публікували навчальні програми, списки підручників для польських і українських шкіл, натомість стан освіти на місцях та рішення локальних органів влади було відображено в таких виданнях, як “Dziennik Urzędowy c. k. Starostwa i c. k. Rady Szkolnej Okręgowej w Żółkwi” та подібних з інших міст. Для міжвоєнного періоду як історичне джерело має значення офіційний “Dziennik Urzędowy Ministerstwa Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego Rzeczypospolitej Polskiej” (1918–1939) і регіональний (для території Східної Галичини) “Dziennik Urzędowy dla Okręgu Szkolnego Lwowskiego” (1921–1924), після зміни назви – “Dziennik Urzędowy Kuratorium Okręgu Szkolnego Lwowskiego” (1925–1939).

Розвиток народної освіти, програми навчання та проблема виховання молодого покоління належали до головних тем у найважливіших польських педагогічних часописах. Серед них відзначимо такі: “Szkoła” (1868–1939), яка виходила з численними професійними додатками, “Czasopismo Pedagogiczne” (1912–1920), що видавали як додаток до “Dziennika Urzędowego”, а також “Szkolnictwo Ludowe” (Nowy Sącz, 1891–1913) (з 1895 р. назву змінили на “Szkolnictwo”), краківський двотижневик “Głos Nauczycielstwa Ludowego” (1906–1920) і “критичний часопис” “Gazeta Szkolna” (1902–1913). Справам середньої та вищої освіти був присвячений львівський місячник “Му-

zeum” (1895–1939), а повсякденне життя та побутові проблеми вчителів обговорювали на сторінках таких видань: місячники “Gazeta Nauczycielska” (Львів, 1899–1904) і “Echo Nauczycielskie” (Тернопіль, 1931–1939), двотижневик “Głos Nauczycielski” (Коломия, 1883–1893), який з 1892 р. змінив назву на “Gazeta Nauczycielska”.

ТЕХНІЧНА ТА ЕКОНОМІЧНА ПРЕСА

Матеріальний рівень життя, особливо ліквідація злиднів завжди цікавили публіцистів, але як історичне джерело з цієї теми особливо цінною є промислово-технічна та економічна преса.

Найважливішим для дослідників економічного розвитку Галичини є львівське суспільно-економічне періодичне видання “Dźwignia” (1894–1918). У журналі публікували статті, в яких були представлені різні проблеми технологічного розвитку на тлі економічної ситуації. Він мав численні додатки для різних галузей промисловості. Аналогічним було значення іншого львівського часопису – “Economista Polski” (1890–1894). У цьому виданні увагу звертали, зокрема, на організацію місцевої влади, оцінювали економічне законодавство та проблеми розвитку інфраструктури, особливо звертали увагу на будівництво нових залізниць у Східній Галичині. Неодноразово в журналі публікували статті про соціальні проблеми, подавали також детальну економічну статистику. Численні аналітичні статті на економічну тематику (промисловість, торгівля, еміграція) та історичні матеріали, тематично пов’язані з Галичиною (у т. ч. львівських авторів) друкували (до 1914 р.) у варшавському науковому періодичному виданні “Economista” (1901–1939).

У зв’язку з важливістю нафтової промисловості для Східної Галичини кінця XIX – початку XX ст., вагоме значення мають технічні журнали, присвячені видобутку і переробці нафти: перший технічний двотижневик “Nafta” (Львів, 1893–1914) і наступні, що виходили в Бориславі: “орган Союзу техніків-буровиків” “Ropa” (1911–1914), офіційні органи нафтовиків: “Świt” (1921–1924) і “Dwutygodnik Naftowy” (1924–1927); видання Карпатського геологічно-нафтового інституту “Kopalnictwo Naftowe w Polsce” (1934–1939); “Biuletyn Związku Polskich Techników Wiertniczych i Naftowych w Borysławiu” (1937–1939), а також львівський двотижневик “Przemysł Naftowy” (1926–1939) з додатком “Statystyka Naftowa” (1926–1930).

Як історичне джерело має значення також науково-технічний двотижневик “Czasopismo Techniczne” (Львів, 1883–1939), орган Політехнічного товариства у Львові і Краківського технічного товариства; технічне періодичне видання “Inżynier Kolejowy”, (Варшава, 1924–1939), в якому публікували цикл статей про відновлення мостів та залізничних ліній, зруйнованих під час Першої світової війни у Східній Галичині; також “місячник, присвячений архітектурі, будівництву та промисловості” “Architekt” (Краків, 1900–1932), де друкували численні описи існуючих і планованих будівель та історичних пам’яток у Львові та інших східногалицьких містах.

НАУКОВА ПЕРІОДИКА

Високий рівень наукової думки, значні наукові досягнення східногалицьких учених були пов’язані з діяльністю Львівського університету і Львівської Політехніки, а також численних наукових товариств у Львові і регіонального наукового руху в менших містах Галичини.

Результати наукових історичних досліджень та історичні джерела друкували у журналі “Kwartalnik Historyczny” (виходив із 1887 р.), етнографічні матеріали публікували в кварталнику “Lud” (засновано в 1895 р.). У Львові в 1935–1939 рр. виходив також піврічник “Ziemia Czerwieńska”. У цих періодичних виданнях, звичайно, з’являлися статті з історії українських земель, у т. ч. й авторства українських дослідників. Етнічні проблеми знайшли своє відображення в двомісячнику “Sprawy Narodowościowe” (Варшава, 1927–1939), публікації якого присвячені міжнародним відносинам та хроніці життя національних меншин у Польщі.

Важливим джерелом знань про минуле є річники, які видавали провінційні наукові товариства. Їх наукові дослідження переважно були присвячені історії та географії регіону, мистецтву, етнографії та історії місцевої культури. Серед таких видань до найважливіших належать: тернопільські “Rocznik Kółka Naukowego Tarnopolskiego” (1892–1895) і його міжвоєнне продовження “Rocznik Podolski” (1938); волинські “Rocznik Wołyński” (Рівне, 1930–1939), у якому друкувалися статті польських та українських авторів, і присвячений краєзнавству і місцевій культурі місячник “Ziemia Wołyńska” (Луцьк, 1938–1939); станіславівський “присвячений культурі Галицької землі кварталник” “Złoty Szlak” (1938), що виходив як орган Товариства приятелів науки.

Варшавський “Rocznik Ziemi Wschodnich” (1935–1939) теж має значення як джерело для історичних досліджень. Він був присвячений розвитку східних територій Польщі; там публікували наукові дослідження з економіки, сільського господарства, історії, культури, демографії та освіти цих теренів.

ДОСТУПНІСТЬ ФОНДІВ

Всі польські періодичні видання, що зберігаються у Львові, доступні на підставі визначених у положеннях відповідних бібліотек правил, оскільки це прийнято в більшості наукових бібліотек. Розвиток інформаційних технологій у поєднанні з віддаленим доступом за допомогою Інтернету створили нові можливості для використання цінної літератури з бібліотек, яка все більше стає доступною в цифрових бібліотеках.

До найважливіших джерел про збірки польської преси (до 1939 р.) у Львові належать зіскановані карткові каталоги ЛННБУ ім. В. Стефаніка і подібні каталоги найбільших польських бібліотек: Національного інституту ім. Оссолінських у Вроцлаві, бібліотек Варшавського та Ягеллонського університетів, де знаходиться періодика, територіально пов’язана зі сучасною Україною. На сайті вроцлавського Оссолінеуму доступний і постійно оновлюється “Каталог виданих до 1945 р. польських часописів, що зберігаються в Львівській науковій бібліотеці ім. В. Стефаніка Національної академії наук України”¹³. Це результат дослідницько-документаційної роботи, що триває з 2004 р. Зараз це універсальне джерело інформації про фонд, яке уможливорює пошук за назвою, місцем видання чи ключовими словами; окрім того, воно містить чимало додаткової інформації щодо часу видання, розповсюдження і бібліографічних записів. Аналогічні можливості пошуку забезпечує каталог NUKAT¹⁴, де знаходиться основна інформація про фонди польських бібліотек, а також подібний електронний каталог ЛННБУ ім. В. Стефаніка.

¹³ Каталог доступний в Інтернеті за адресою: <http://bazy.oss.wroc.pl/lwow/index.php>.

¹⁴ Див.: <http://www.nukat.edu.pl/>.

Доступ до повнотекстових варіантів забезпечують цифрові бібліотеки (у Польщі вони об'єднані у вже згадувану вище Федерацію цифрових бібліотек), у т.ч. й до східногалицьких видань – наприклад, з бібліотеки Ягеллонського університету, частина з яких зараз доступна в Ягеллонській цифровій бібліотеці. Подібним чином зростає кількість рідкісних у Польщі періодичних видань, зісканованих із фондів ЛННБУ ім. В. Стефаника. Серед них є видання з Підкарпаття (Жешув, Перемишль, Ярослав, Сянок), удоступнені на сторінці Підкарпатської цифрової бібліотеки, а чергова колекція (близько 500 повністю чи переважно недоступних у Польщі назв), зісканована у 2011–2013 рр. у співпраці з Оссолінеумом, готується зараз до оприлюднення у Нижньосілезькій цифровій бібліотеці. Наостанок можна додати, що деяка періодика зі Східної Галичини, яка колись як обов'язковий примірник за Австро-Угорщини надходила до Імператорської бібліотеки (сучасної Національної бібліотеки) у Відні, все більше стає доступною у віртуальній бібліотеці ANNO¹⁵.

ЗАМІСТЬ ВИСНОВКІВ

Огляд польських періодичних видань до 1939 р. було обмежено до тих, які вміщували територіально пов'язані з сучасною Західною Україною матеріали, а також тих, які виходили у світ на Наддніпрянській Україні. У цій статті озглянуто найхарактерніші видання, особливу увагу присвячено загальноінформаційній періодиці, а також кільком іншим тематичним групам, які можуть мати особливе значення як історичне джерело. Поза увагою вимушено залишено численні цінні видання, об'єднані у кілька великих груп. Це суспільно-культурна, літературна, мистецька, театральна, релігійна, політична у вузькому розумінні періодика, майже всі наукові та науково-популярні часописи, військові, спортивні і туристичні, яких разом є близько 4000 назв (переважно з Варшави, Кракова, Познані та Вільно) – майже 80 % доступних у Львові фондів. Приблизно така ж пропорція і львівської преси – перераховані групи складають три чверті відомих назв, зокрема, у добре вивчених фондах ЛННБУ ім. В. Стефаника їх є понад 600 із 870 ідентифікованих львівських періодичних видань.

Опрацьована періодика – це результат суб'єктивного вибору, здійсненого на основі вивчення доступної літератури та результатів власних досліджень, у т.ч. й аналізу змісту окремих видань. Запропонований огляд не вичерпний, однак це певного роду інформатор про періодичні видання, які можуть заповнити прогалини у доступних архівних фондах, а також своєрідний реєстр, що поширює знання про минуле, про збережені видання, домінуючі суспільні та політичні погляди. Остаточню верифікувати поданий тут історичний матеріал належить українським дослідникам, які самі зроблять висновки щодо його придатності для досліджень і стануть таким чином головними рецензентами.

Список використаної літератури

1. Держко І. Цифрові бібліотеки Польщі, побудовані на платформі dLIBRA // Записки Львівської національної наукової бібліотеки України імені В. Стефаника. – Львів, 2009. – Вип. 1 (17). – С. 507–521.
2. Dziadzio A. Cenzura prasy Austrii 1862–1914. Studium prawno-historyczne. – Kraków, 2012.

¹⁵ Див.: <http://anno.onb.ac.at/>.

3. Dziennik Ustaw. – 1927. – Nr 67. – Poz. 595.
4. Gaberle E. Egzemplarz obowiązkowy na ziemiach polskich dawniej i dziś: z opracowanym zbiorem artykułów ustaw i rozporządzeń. – Lwów, 1928.
5. Jarowiecki J. Dzieje prasy polskiej we Lwowie do 1945 roku. – Kraków; Wrocław, 2008.
6. Kryński A. Rozwój stosunków etnicznych w Ziemi Czerwieńskiej w Polsce odrodzonej // Sprawy Narodowościowe. – 1935. – Nr 5.
7. Kryński A. Struktura narodowościowa miast polskich // Sprawy Narodowościowe. – 1937. – Nr 3.
8. Niecieja S. Kresowa Atlantyda. Historia i mitologia miast kresowych. – Opole, 2012–2014. – T. 1–4.
9. Nowakowski R. Prasa polska (1801–1939) w zbiorach Biblioteki im. Stefanyka we Lwowie, w świetle prac badawczo-dokumentacyjnych // Львівська національна наукова бібліотека України імені В. Стефаника: історія і сучасність: доповіді та повідомлення Міжнародної наукової конференції, Львів, 28–30 жовтня 2010 р. / [відп. ред. М. М. Романюк]. – Львів: ЛННБУ ім. В. Стефаника, 2010. – С. 569–574.
10. Rieger M. W drodze do Polski // Czerwony Sztandar. – Lwów, 1946. – Nr 129.
11. Rocznik Ziem Wschodnich. – 1938. – R. IV.
12. Wiadomości Statystyczne o Stosunkach Krajowych. – Lwów, 1916. – T. 25, z. 2.

Переклад з польської Олександра СЕДЛЯРА

LIV COLLECTIONS OF POLISH PRESS (1801–1939) AS A VALUABLE HISTORICAL SOURCE. CHARACTERISTICS OF THE MOST IMPORTANT GROUPS OF PERIODICALS

Ryszard NOWAKOWSKI

*National Ossoliński Institute,
24 Sołtysowicka Str., Wrocław, 51-168, Poland, tel.: (071) 326-21-27*

The article makes an attempt to present general characteristics of the Polish press during the period from 1801 to 1939, kept in the collections of major scientific libraries in Lviv, against the background of the history of the press in the former Eastern Halychyna. As the collections are large, this research is rather a presentation of a few general issues. In particular, it provides neither formal characterization nor typology of the press, devoting, at the same time, more attention to the most notable periodicals published in Eastern Halychyna and Volyn, as well as those from other regions which pertain to the history of the Western Ukraine. During the analysis of the content of periodicals, attention was paid to the presentation and topics of the materials. The article presents overall statistics obtained from bibliographical publications and careful study of the collections of Lviv V. Stefanyk National Scientific Library of Ukraine (2004–2006) and selective research (of particular rare editions) of the stocks of the Scientific Library of Lviv Ivan Franko National University.

Keywords: history of Polish press, periodicals in library collections, current affairs press, press as a historical source, Lviv V. Stefanyk National Scientific Library of Ukraine.

Стаття надійшла до редколегії 1.08.2014

Прийнята до друку 3.09.2015